

Rejsec menší (*Neomys milleri*) – když bílá není černá

Mezi našimi savci najdeme řadu druhů, jejichž české názvy se míjejí s realitou. Netopýr parkový (*Pipistrellus nathusii*) rozhodně nežije pouze v parcích (dokonce ani převážně), plcha zahradního (*Eliomys quercinus*) už dlouho nikdo neviděl v zahradě (pokud vůbec někdy) a také úzkému vztahu plšíka lískového (*Muscardinus avellanarius*) k lískám nic nenasvědčuje, alespoň v našich podmínkách. Matoucí je i název hrabošek podzemní (*Microtus subterraneus*), neboť „svádí“ k záměně s mladšími jedinci hraboše polního (*M. arvalis*), k čemuž opravdu nežírdka dochází. Asi zdaleka největší „zradu“ však představuje rejsec černý, neboť kvůli druhovému názvu bývá často ztotožňován s tmavě zbarvenými jedinci rejse vodního.

Rejsec vodní – lovec pod hladinou

U nás se vyskytují dva druhy rodu *Neomys*. Rejsec vodní (*N. fodiens*) je z našich rejskovitých hmyzožravců největší (obr. 1). Hmotnost subadultních a dospělých jedinců se pohybuje mezi 10–25 g, délku těla má 65–95 mm a ocas bývá téměř tak dlouhý jako tělo (obvykle 85–90 %). Nápadné jsou jeho široké a tmavě zbarvené zadní tlapy s četnými mozoly a délkou 18–21 mm, které napomáhají při plavání a potápění. Jejich účinnost zvyšují tuhé, 2–3 mm dlouhé brvy na okrajích chodidel i prstů (obr. 2). Obdobně se brvitý kýl naspodu ocasu snad podílí na udržování směru pohybu pod vodou (obr. 3). U mladých jedinců mohou ale být tyto znaky méně výrazné (obr. 5).

Rejsec vodní žije v našich podmínkách běžně na odpovídajících stanovištích do 800 až 1 000 m n. m., ve vyšších polohách se objevuje řidčeji. Jde o stenotopní druh s primární vazbou na vodní prostředí. Častěji ho zastihneme na březích vod tekoucích než stojatých, přednost dává místům

s hustší vegetací (obr. 4). Nejvíce mu vyhovují mělké potoky a říčky s rozmanitě tvarovaným a nehlubokým korytem o šířce 2–4 m, nevýrazným kolísáním vodní hladiny a takovou úroveň čistoty vody, která umožňuje existenci bentické fauny bezobratlých jakožto hlavní složky jeho potravy. U oligotrofních horských potoků a bystřin, jakkoli mají členité břehy a průzračnou vodu, optimální podmínky k životu pro nedostatek bentosu nenachází. Občas se však zcela netypicky objeví na místech vzdálených od nejbližších vodních zdrojů stovky metrů (někdy i více), třeba na polní mezi, v suťové bučině nebo v příkopu u silnice. Jde však o ojedinělé, často eratické (spíše sezonní), migrace osamocených jedinců.

Autorství vědeckého jména rejse vodního přísluší velšskému přírodovědci Thomasi Pennantovi. Jako *Sorex fodiens* ho popsal v r. 1771 na základě ilustrací získaných od známého pruského badatele a cestovatele Petera Simona Pallase. Zobrazovaly jedince pocházejícího z oko-

lí Berlína (r. 1765). Je zajímavé, že T. Pennant v diagnostice druhu uvádí kromě kontrastního černobílého zbarvení štíhlých čenich (ve skutečnosti je v porovnání s rejsky rodu *Sorex* „masitější“) a drobné oči i uši, avšak o příznačných brvách na tlapkách a na ocase se překvapivě vůbec nezmiňuje. Do samostatného rodu *Neomys* byl rejsec „přeřazen“ německým přírodovědcem Johannem Jakobem Kaupem až o několik desetiletí později (1829).

Jeden, nebo dva nové druhy?

Na počátku 20. století popsali dva autoři, shodou okolností v témže r. 1907, další dva nové druhy rodu *Neomys* s podobným černobílým zbarvením, avšak bez výrazné brvitě vybavy tlapek a ocasu. Španěl Ángel Cabrera ho pojmenoval *Neomys anomalus* (typová lokalita u řeky Jarama jihovýchodně od Madridu, San Martín de la Vega, prosinec 1892). Vzhledem k absenci brv byl podle autora do té doby španělskými přírodovědci údajně zaměňován s rejskem obecným (*S. araneus*), který ve skutečnosti na většině Pyrenejského poloostrova nežije; nahrazuje ho podobný, avšak geneticky odlišný r. iberský (*S. granarius*). Švýcar Charles Mottaz pak popsal dva jedince odchycené v alpském kantonu Vaud v září 1905 (Alpes Vaudoises, 1 230 m n. m.) jako *Neomys milleri*. Oba zoologové byli ve vzájemném kontaktu a Á. Cabrera po porovnání jedinců španělského a alpského původu dospěl k závěru, že jde o dva rozdílné druhy.

V následujících desetiletích se zoologové v náhledu na oba taxony různili. Někteří akceptovali původní verzi dvou druhů, pro jiné šlo pouze o poddruhy jediného druhu *N. anomalus* a v extrémním případě byly dokonce oba považovány pouze za ekologické formy *N. fodiens*, tedy rejse vodního. Zhruba od poloviny 20. století se všeobecně ujala koncepce jediného druhu *N. anomalus* s několika poddruhy včetně *N. a. anomalus* a *N. a. milleri*, jak ji prezentovali John R. Ellerman a Terence C. S. Morrison-Scott (1966). Celkový, místy nespojitý areál takto „definovaného“ druhu sahal od Pyrenejského poloostrova a vnitrozemí Francie přes střední Evropu, Středozeemí a Balkán ke střednímu toku Donu, na pobřeží Černého moře

1 až 3 Rejsec vodní (*Neomys fodiens*, obr. 1), jeho zadní tlapka s brvami a četnými mozoly (2) a zřetelný brvitý kýl na spodní straně ocasu (3). Kratší brvy jsou patrné i na přední tlapce (1).

4 Pro rejsece vodního jsou optimálním biotopem menší a střední vodní toky s členitými břehy, vyvinutou pobřežní vegetací a nehlubokým korytem o šířce 2–4 m. Říčka Losenice, chráněná krajinná oblast Šumava

5 a 6 Mladý rejsec vodní s nevýrazně vyvinutými brvami na zadním chodidle a spodní straně ocasu (obr. 5) a celkově tmavě zbarvený dospělý jedinec téhož druhu (6)

(včetně Krymu) a na severozápad Malé Asie. Severní hranice výskytu se pohybovala mezi 50. a 55. rovnoběžkou až k pobřeží Baltského moře.

Situace se změnila poté, co výsledky nedávných molekulárně genetických výzkumů španělských zoologů vrátily celou záležitost zpět na začátek (Igea a kol. 2015, Querejeta a Castresana 2018). Ukázaly totiž, že obě formy – *anomalus* a *milleri* – skutečně ve shodě s Á. Cabrerou představují oddělené vývojové větve, a tudíž by jim mohl náležet samostatný druhový status. V takovém případě je *N. anomalus* omezený výskytem na Pyrenejský poloostrov jižně od Pyrenejí (lze navrhnout český název rejsec iberský), zatímco *N. milleri* pokrývá zbývající část prvotního areálu. V současné době sice není přijetí této koncepce ještě zcela jednotné (např. Červený seznam IUCN nadále používá jeden druh *N. anomalus*), nicméně je otázkou času, kdy se tak stane. Zvláště když připravovaná aktualizovaná verze evropského atlasu savců už nové dělení obou druhů respektuje (Mitchell-Jones 2016).

Rejsec černý – matoucí český název

Popsané taxonomické změny se samozřejmě dotýkají i našich populací tohoto rejsece. Namísto původního *Neomys anomalus* Cabrera, 1907, jim přísluší vědecké jméno *Neomys milleri* Mottaz, 1907. Tuto situaci lze výhodně využít i k úpravě českého pojmenování druhu, neboť dosud užívané druhové jméno „černý“ je značně zavádějící a vede k častým (až běžným) omylům při určování obou rejseců.

Pro čtenáře, kteří nejsou blíže obeznámeni s okolnostmi, je třeba vysvětlit podstatu problému. Rejsec vodní (*N. fodiens*) se totiž vyznačuje poměrně velkou variabilitou ve zbarvení srsti. Sice převažuje zá-

Tab. 1 Srovnání hlavních tělesných rozměrů dospělců našich rejseců (rod *Neomys*)

Tělesné rozměry	rejsec vodní (<i>N. fodiens</i>)	rejsec menší (<i>N. milleri</i>)
délka těla	65–95 mm (obvykle 75–90 mm)	67–87 mm (obvykle 70–80 mm)
délka ocasu	50–75 mm (obvykle nad 52 mm)	40–52 mm (obvykle pod 51 mm)
relativní délka ocasu	85–90 % délky těla	60–75 % délky těla
délka zadní tlapky	18–21 mm	15–17 mm
hmotnost těla	10–25 g	8–17 g

kladní kontrastní schéma se sytější černým hřbetem i boky (v zimě se stříbřitým nádechem) a bílou, žlutobílou nebo šedavou spodinou těla. Objevují se však i jedinci – a to nikterak výjimečně – s většími tmavými skvrnami na břiše, anebo je nezřídka tmavá celá spodina těla, šedohnědá, šedočerná až černá (obr. 6). Jako zajímavost dodáme, že u Cikháje ve Žďárských vrších na Českomoravské vysočině byl před časem (1986) zjištěn i albinotický jedinec.

V různých částech Evropy se podíl celkově tmavého zbarvení rejsece vodního (nejde o melanismus) pohybuje v jednotkách procent (např. v Polsku do 6 %). U nás přesná čísla chybějí, subjektivně se zdá výskyt tmavé formy častější v nižších polohách. Naproti tomu u rejsece černého nic takového neexistuje (obr. 8 a na 1. str. obálky). Na našem území nebyl během dosavadních faunistických průzkumů při odchytu mnoha set jedinců zaznamenán jediný případ tmavě zbarvené břišní části těla, a podobně i v jiných částech areálu. Není tedy divu, že při malých zkušenos- tech s určováním rejsekovitých hmyzožravců bývá jako rejsec černý často chybně identifikován tmavě zbarvený r. vodní.

Staronové pojmenování

Je tedy dostatečný důvod doprovodit změnu vědecké terminologie druhu obměnou českého názvu. Ostatně, i jeho původ byl poněkud chaotický. První zmínka o tehdy *N. anomalus milleri* se v české literatuře objevila ve spisu Jana Hanzáka a Bohumíra Rosického o drobných savcích Slovenska (1949). Na základě jednoho exempláře od Zeleného plesa ve Vysokých Tatrách, aniž by popsali jeho zbarvení, navrhli druhový název „černý“. Ten následně v r. 1950 použil Otakar Štěpánek v Klíči našich obratlovců. Zároveň však ve stejném roce vyšla práce Josefa Kratochvíla a Ivo Grulichova o rejsekovitých z Jeseníků, Krkonoš a Vysokých Tater, v níž je druh uveden jako rejsec menší. O několik let později se ale J. Kratochvíl překvapivě vrátil k názvu rejsec černý (J. Kratochvíl a E. Bartoš, Soustava a jména živočichů, 1954), a tak to zůstalo i přes výše uvedený nesoulad s jeho vzhledem až do současnosti.

Podíváme-li se na tělesné rozměry druhu *N. milleri*, pak pojmenování rejsec menší je nepochybně příhodnější, už na první pohled totiž působí subtilnějším dojmem než rejsec vodní (tab. 1). Významné jsou

především rozdíly v délce zadní tlapky, neboť variační šíře obou druhů se nepřekrývají – u rejsece menšího nepřesahuje 17 mm a u r. vodního naopak neklesá pod 18 mm. Dalším důležitým znakem je délka ocasu, který je u rejsece menšího v poměru k tělu výrazně kratší (60–75 % délky těla) než u r. vodního. Je zřejmé, že návrat k druhovému názvu „menší“ mnohem lépe vystihuje rozdíly mezi oběma druhy a sníží, či dokonce odstraní, chyby při jejich určování. A to i s vědomím toho, že „černý“ je termínem dlouho používaným, a bude tedy nějakou dobu trvat, než se změna dostatečně vžije.

Jak spolehlivě rozlišit oba druhy

Při určování obou našich rejsců je nejlepší řídit se biometrickými rozdíly. Správně odečtené standardní tělesné rozměry, zejména délka ocasu a zadní tlapky, dávají ve většině případů dostatečnou jistotu k jejich rozlišení (tab. 1). U rejsece menšího je doprovodným znakem ve zbarvení drobná bílá skvrna nad očima (obr. 8, 10 a na 1. str. obálky), o níž se ostatně zmíní už Ch. Mottaz. V dospělosti se oba druhy liší také zbarvením zadních tlapek – u rejsece vodního bývají častěji tmavé (obr. 2), u r. menšího naspodu vždy světlé (obr. 9). Běžně se uvádí, že rejsec menší má jen slabě vyvinuté brvy na spodní straně ocasu a na zadních tlapkách, případně že mu zcela chybějí. To odpovídá skutečnosti, ale zároveň taková situace někdy nastává i u mladých jedinců rejsece vodního (jak je patrné na obr. 5), takže tento fakt je třeba brát při určování rovněž v úvahu.

V malém počtu případů tak může být rozlišení obtížné, zvláště za situace, kdy se tělesné (i lebeční) rozměry pohybují v hraničním rozmezí obou druhů. Současně je nutné zdůraznit poměrně velkou geografickou variabilitu rozměrů, zejména směrem na jih areálů. Jednoduše řečeno, hodnoty zjištěné u nás se liší od poměrů na Balkáně nebo Apeninském poloostrově.

Pro úplnost ještě dodejme, že u rejsece vodního se dost často vyskytují na hrdle, řídkěji i na bříše, rezavé či skořicově hnědé plochy neznámého původu. Uvažuje se, že buď pocházejí z usazenin železa, které slouží k vytvrzení skloviny ve špičkách zubů, nebo spíše z karotenoidů obsažených v hlavní potravě tvořené blešivci a jinými vodními korýši. Druhé teorii nepřímou na svědčují skutečnost, že u rejsece menšího s takřka výhradně terestrickou potravou podobné odstíny chybějí a spodina těla bývá vždy bílá nebo bílošedá (obr. 10).

Ze vzácného běžným druhem

Rejsec menší si ovšem zaslouží pozornost i z dalších důvodů, zajímavá je především historie poznání jeho výskytu na našem území. Zásadní zjištění přinesly nedávné archeologické objevy v klášterním areálu v Milevsku. V nepřístupné soustavě dutin ve zdi kostela sv. Jiljí bylo totiž kromě relikviáře a lidských ostatků nalezeno i množství kosterních pozůstatků drobných savců, které podle druhové skladby ukazují na zbytky vývržků sovy pálené (*Tyto alba*). Zatímco úlomky modřínového dřeva z relikviáře pocházejí podle radiokarbonového mapování ze 14. století, původ kosterního materiálu spadá s 97% pravděpodobností do intervalu let 1640 až 1795. Ve vzorku čítajícím téměř 500 jedinců bylo identifikováno 13 druhů hmyzožravců a hlodavců, avšak rejsec menší mezi nimi chyběl (naopak r. vodní s 26 exempláři tvořil 5,3 % z nálezů). Je to překvapivé proto, že o několik století později, v 80. letech 20. století, byl ve vývržcích ze stejného místa už zastoupený relativně vysokým podílem téměř 2 %, převyšujícím i rejsece vodního (1,6 %). A také při odchycích drobných savců bývá nyní v tomto regionu pravidelně zastížen.

Obdobná situace nastala dříve na střední Moravě. Při rekonstrukci zámku ve Vyškově bylo v dutině pod klenbou gotického portálu na přelomu 50. a 60. let 20. století nalezeno několik kilogramů fragmentů kostí drobných obratlovců, rovněž z vývržků sovy pálené. Podle dokumentace stavebních prací bylo jejich stáří v době nálezů odhadnuto na 200–210 let, tedy zhruba do poloviny 18. století. Ani rozbor tohoto materiálu tehdejší výskyt rejsece menšího na Vyškovsku nepotvrdil, zatímco aktuální přítomnost dokládají lokality v nedalekém okolí (Bučovice, Ježkovice na Moravě aj.). Na přelomu 17. a 18. století se tedy rejsec menší minimálně na obou lokalitách – v protikladu se současností – nevyskytoval a zůstává nejasné, jak vypadala situace jinde na našem území.

První zprávu o výskytu rejsece menšího u nás zveřejnil až německý zoolog Helmut

7 Regulovaný Němčický potok s relativně častým výskytem rejsece menšího (*N. milleri*). Podhůří Šumavy, Klatovsko
8 až 10 Rejsec menší (obr. 8) má v poměru k délce těla kratší ocas. Drobná bílá skvrna nad očima je pomocným znakem pro určování tohoto druhu, u rejsece vodního většinou chybí. Zadní tlapky rejsece menšího jsou vždy světlé (9) a spodní strana těla jednobarevně světlá (10).

11 Na síťové mapě nynějšího rozšíření rejsece menšího v České republice je patrná jeho absence zejména v nížinách středních a východních Čech a jižní Moravy. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR
12 Rozsah a četnost lokalit téhož druhu podle nadmořské výšky v České republice (sloupcový graf – výskyt druhu, plošný graf – výšková členitost reliéfu našeho území)

13 Srovnání stanovištních nároků rejsece vodního a r. menšího překvapivě ukázalo, že místa výskytu jsou u obou druhů podobná.

14 Ukázka optimálního biotopu rejsece menšího v otevřené členité krajině. Niva Martinického potoka, Pelhřimovsko

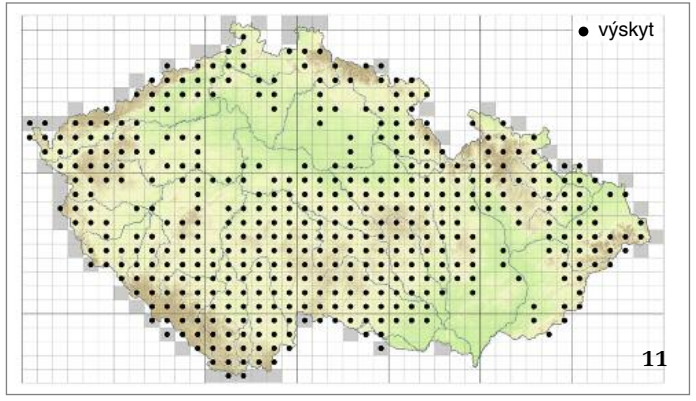
Schaefer, který ho uvádí z r. 1935 od Krausových Bud na hřebenech Krkonoš. Ve sbírkách Národního muzea v Praze je první doklad od Rožné u Bystřice nad Pernštejnem z r. 1943, avšak s původním chybným určením rejsece vodní. Následně přinesly počáteční průzkumy drobných savců, a zvláště terénní aktivity parazitologů, několik dalších lokalit, nadále byl ale rejsec menší považován za druh řídký až vzácný s ojedinělými nálezy spíše v horách. Zvrat přinesl teprve nárůst faunistických průzkumů od 80. let 20. století, z té doby pochází téměř 80 % všech našich dosud známých lokalit.

Proč chybí rejsec menší v nížinách?

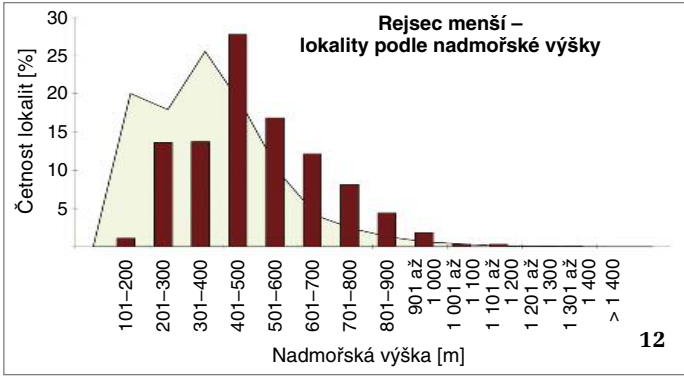
Obstojné množství dat, které je nyní k dispozici (více než 1 200 lokalit), už dává dostatečně objektivní obraz o současném výskytu rejsece menšího na území republiky (obr. 11). Dosavadní nálezy zaplňují 454 mapovacích čtverců, což odpovídá 67 % celé sítě ČR. Je zřejmé, že tedy není druhem vzácným, a na vhodných stanovištích může být stejně početný, nebo dokonce hojnější než rejsec vodní. Nepotvrdily se ani původní předpoklady o užší vazbě na horské oblasti. Naopak optimální podmínky k výskytu zjevně nalázá v členité krajině středních poloh – v pahorkatinách, vrchovinách a podhůří. Do rozpětí

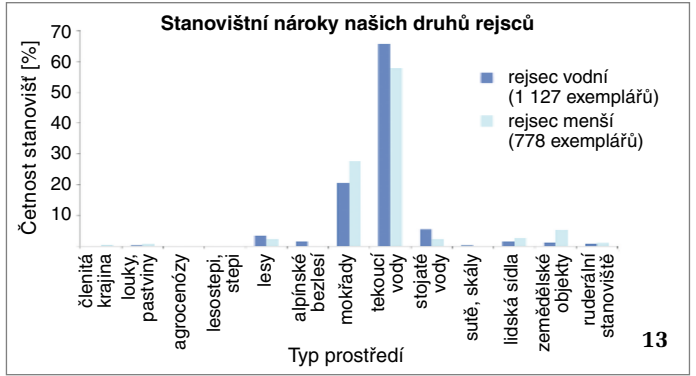
10

11

12

13

200–700 m n. m. spadá téměř 84 % lokalit (obr. 12). Z mapy je zároveň patrná převážující absence rejsece menšího ve velké části nížin Čech (Polabí, Poohří) i střední a jižní Moravy (Horno- a Dolnomoravský úval, Dyjsko-svratecký úval). Oproti tomu ve slezských nížinách v Poodří existuje několik nálezu jak z odchytlů, tak z vývržků (Moravská brána, Ostravská pánev).

Není zcela jasné, co taková situace odráží. Jako první se nabízí vysvětlení, že nížiny s převážně agrárním charakterem krajiny představují oblasti s výrazně nižší úrovní faunistického monitoringu, existují však dva „silné“ protiargumenty. V Dolnomoravském úvalu probíhaly na řadě studijních ploch Ústavu biologie obratlovců Akademie věd ČR dlouhodobé ekologické výzkumy s velkými počty odchycených drobných savců, a přesto odtud není v obsáhlých sbírkách jediný exemplář rejsece menšího (Petr Koubek, ústní sdělení). Ojedinelé a nedoložené starší publikované nálezy se bezpochyby týkaly tmavých jedinců rejsece vodního (např. z Lednice). Druhým významným faktem je, že rejsek menší chybí i v početných sériích vývržků sovy pálené z mnoha míst českých a moravských nížin, přestože z jiných území v nich bývá pravidelně zastoupen.

Zdá se, že nížinám se rejsek menší skutečně dosud vyhýbal. Teprve v posledních dvou desetiletích se ho podařilo zastihnout v některých okrajových územích, snad v návaznosti na okolní pahorkatiny. Více takových lokalit přitom pochází z východních Čech (Komárov, Litětiny, Zdechovice, Kozašice) než ze středních Čech (Sudoměř, Libodřice). A bude zajímavé sledovat, jak se situace vyvine v budoucnu. Mimo jiné proto, že existují náznaky jeho novodobého šíření do míst, kde se dříve nevyskytoval. Příkladem je niva Dalejského potoka v přírodní rezervaci Prokopské údolí na jižním okraji pražské aglomerace. Zatímco při průzkumu drobných savců

v letech 1986–89 zde zjištěn nebyl, během opakovaného monitoringu o čtvrt století později (2010) už obýval celý sledovaný úsek potoka (19 odchycených jedinců).

Rejsek menší – obyvatel souše

Původně byl všeobecně považovaný za druh přednostně vázaný na podmáčená až bažinatá stanoviště, často poblíž stojatých vod. Mimo jiné s odkazem na méně vyvinuté či chybějící adaptace k pohybu ve vodě (brvité kýly na zadních tlapkách a ocase). Podrobné vyhodnocení dat však ukázalo, že habitatové preference má velmi podobné jako rejsek vodní a na břehy tekoucích vod je vázaný v mnohem větší míře, než se předpokládalo (obr. 13). Hlavní rozdíl mezi oběma druhy ve skutečnosti spočívá ve využívání pobřežní niky – zatímco rejsek vodní je extrémně specializovaný a potravně vázaný přímo na vodní

prostředí, více terestrický r. menší se drží na souši a od vodních toků běžně zabíhá i dále do okolí.

Konkrétní čísla hovoří o tom, že u rejsece menšího je s tekoucími vodami spojeno téměř 58 % lokalit, zatímco podíl mokřadních biotopů je zhruba poloviční (27,5 %). V porovnání s rejsem vodním se hodnoty liší jen v řádu jednotek procent (obr. 13). Největší počet lokalit přitom připadá na menší až středně velké vodoteče v členité krajinně (obr. 14) a v agrocenózách, nechybí však ani u bystrin, stružek a potoků v různých typech lesů, od smíšených až listnatých porostů po kulturní i podmáčené smrčiny. Zmínku zaslouží výskyt na březích regulovaných potoků s vydlážděnými koryty. Zde může být i hojnější než společně přítomný rejsek vodní. Třeba na břehu masivně regulovaného Němčického potoka v podhůří Šumavy na Klatovsku

14

(obr. 7) bylo v letech 1990–2014 odchyceno celkem 222 jedinců rejsece menšího (10,2 % všech drobných savců), ale „pouze“ 186 exemplářů r. vodního (8,6 %). Zřejmě to souvisí s menší potravní vazbou na vodní zvířena, která je v napřímených úsecích s rychlým proudem vody výrazně chudší než v tocích s přirozeně meandrujícími koryty (kde naopak dominuje rejsec vodní).

Mokřady tvoří až druhou početnější skupinu stanovišť rejsece menšího. Zahrnují místa primárně zamokřená i plochy stabilně zaplavované nebo s trvale stojící mělkou vodou a zároveň pokryté hustým porostem ostřic, sítin, skřípiny a jiné vlhkomilné vegetace. Jsou to prameniště, bažiny, litorály, podmáčené až rašelinné louky i vlhké ruderalní porosty, zejména v blízkosti vodních toků, rybníků a nádrží (obr. 15). Do stejné kategorie lze zahrnout rozlehlější olšiny a lužní lesy. Naopak na rašeliništích se rejsec menší objevuje ještě řidčeji než r. vodní, a to spíše na slatiništích a přechodových rašeliništích, zatímco nálezy na vrchovištích bývají naprosto výjimečné.

I u rejsece menšího najdeme v celkovém spektru stanovišť místa neobvyklá, leckdy bez vazby na vlhké prostředí. Jde např. o ruderalní habitaty, jako jsou opuštěné lomy s okolím, výskyty hlubinných dolů na Karvinsku a po povrchové těžbě na Mostecku a Sokolovsku nebo zplanělé sady. V porovnání s rejsecem vodním projevuje r. menší mírně vyšší afinitu k synantropnímu prostředí (8,0 %), ať již jde o areály zemědělských objektů, nebo samoty a různá opuštěná stavení. Řídce se objevuje také v intravilánech nebo extravilánech obcí a měst (např. Liberec, Praha-Modřany a Petrovice).

15 Mokřady jsou až druhou nejvýznamnější skupinou stanovišť rejsece menšího. Přírodní rezervace Dráčovské tůně, Tábořsko. Snímky a orig. M. Anděry, pokud není uvedeno jinak

Závěrem

Od prvního zjištění rejsece menšího na našem území uplyne zanedlouho 90 let. Za tu dobu se úroveň jeho poznání – z hlediska zoogeografie i ekologie – výrazně posunula. Významné je zvláště „dynamické“ chování druhu, neboť rozsah jeho zdejšího výskytu vykazuje posuny nejen v horizontu několika století (Milevsko a Vyškovsko), ale i posledních desetiletí. A je na místě úvaha, zda nedávný prudký nárůst dat (počet lokalit i jedinců) opravdu

výlučně reflektuje intenzivnější faunisticke aktivity, anebo zda zároveň neodráží i populační vzestup druhu, jaký známe třeba u bělozubky bělobřiché (*Crocidura leucodon*). Je zřejmé, že rejsec menší může být vhodným modelovým druhem ke sledování strukturálních změn v naší fauně drobných savců a návrat k vhodnějšímu českému jménu i zpřesnění určovacích kritérií k tomu bezpochyby přispějí. Více podrobností k problematice rejsece menšího případně poskytuje nejnovější verze Atlasu rozšíření hmyzožravců České republiky, která vyšla na sklonku loňského roku (viz následující upoutávka).

Seznam použité literatury uvádíme na webové stránce Živy.

Miloš Anděra, Vladimír Hanzal: Atlas rozšíření hmyzožravců České republiky

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR od r. 2016 vydává novou edici atlasů, které přehledným způsobem přibližují výsledky dlouhodobého monitorování výskytu vybraných skupin organismů na našem území, a to na základě údajů shromažďovaných v Nálezové databázi ochrany přírody (NDOP). Dosud byly publikovány Atlas rozšíření velkých lupenonožců České republiky (Merta a kol. 2016) a Atlas rozšíření obojživelníků České republiky (Jeřábková a Zavadil 2020). Před dokončením je např. rozšíření plazů.

Na konci loňského roku pak vyšel Atlas rozšíření hmyzožravců České republiky (Anděra a Hanzal 2022). Vychází z více než 24 tisíc údajů zapsaných v NDOP datovaných do 31. prosince 2021. Text u každého z 10 uvedených druhů zahrnuje celkový areál a rozšíření na našem území, historii mapování, hypsometrii výskytu (četnost lokalit podle nadmořské výšky), stanovišť-

ní nároky a problematiku ochrany nebo ohroženosti, případně poznámky k taxonomii. Doplnky tvoří tři mapy – souhrnná síťová se znázorněním reliéfu ČR, bodová s distribucí lokalit a chronologická s historií nálezů, a dva grafy – hypsometrie a stanovištní nároky, vše doprovází bohatá fotodokumentace. Připojen je i klíč k určování našich hmyzožravců podle vnějších znaků; včetně dvou druhů, u nichž se dá do budoucna výskyt u nás teoreticky předpokládat – bělozubky tmavé (*Crocidura russula*) a rejseka západoevropského (*Sorex coronatus*). Výskyt prvního z nich byl opravdu již nedávno prokázán pracovníky Ústavu biologie obratlovců AV ČR, a to v oblasti v atlase předpokládané. Nechybí ani závěrečný obsáhlý seznam použité literatury.

Atlasy edice můžete zakoupit v knihovně AOPK ČR (Kaplanova 1931/1, Praha 11, www.nature.cz, knihovna@nature.cz).

Atlas rozšíření hmyzožravců České republiky

Atlas of distribution of insectivores of the Czech Republic

Miloš Anděra, Vladimír Hanzal

Vydala Agentura ochrany přírody
a krajiny České republiky,
Praha 2022, 124 str.
Doporučená cena 190 Kč